

**FILOZOFIA  
A  
SLOVANSKÉ MYŠLIENKOVÉ DEDIČSTVO:  
OSOBNOSTI, PROBLÉMY, INŠPIRÁCIE**

**Zlatica Plašienková – Barbara Szotek – Milan Toman  
(eds.)**

**I. diel**

**BRATISLAVA 2008**



**FILOZOFIA**  
**A**  
**SLOVANSKÉ MYŠLIENKOVÉ DEDIČSTVO:**  
**OSOBNOSTI, PROBLÉMY, INŠPIRÁCIE**  
**I.**

Zborník príspevkov z 2. ročníka slovensko-poľskej  
medzinárodnej vedeckej konferencie  
rozšírenej o spoluprácu s predstaviteľmi českej filozofie  
Kongresové centrum SAV v Smoleniciach  
14. 4. – 16. 4. 2008

**Slovenské filozofické združenie pri SAV**

**Katedra filozofie a dejín filozofie**  
**FiF Univerzity Komenského v Bratislave**

**Polskie Towarzystwo Filozoficzne**  
**Oddział w Cieszynie**

**Zakład Antropologii Kultury i Filozofii Człowieka**  
**ATH w Bielsku-Białej**

**Katedra filozofie**  
**FF Masarykovy univerzity v Brně**

**Instytut Filozofii**  
**Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach**

**Katedra filozofie a dejín filozofie**  
**Filozofická fakulta UPJŠ v Košiciach**

**Bratislava 2008**

— | | —

Editori: Doc. PhDr. Zlatica Plašienková, CSc.  
Prof. dr hab. Barbara Szotek  
Mgr. Milan Toman

Recenzenti: Doc. PhDr. Ladislav Kiczko, CSc.  
Prof. dr hab. Andrzej Kiepas

Technický redaktor: PhDr. Štefan Kostelník

Za odbornú a jazykovú stránku zodpovedajú autori príspevkov.

© SFZ pri SAV  
© návrh obálky R. Nezník

Iris, Vydavateľstvo a tlač, s.r.o., 2008

ISBN

| — | —

<b>OBSAH</b> .....	5
SLOVO EDITOROV.....	9
SLÁVNOSTNÉ PRÍHOVORY.....	13
<b>PLENÁRNE PREDNÁŠKY</b>	
„VŠETCI SME SLOVANIA TAM OD SŇAŽNEJ TATRY, RUS, POLIAK, ILÝR, ČECH, TO SÚ NAŠI BRATRI“ (K INŠTRUMENTALIZÁCII IDEÍ SLOVANSTVA V 19. A 20. STOROČI) <b>ROMAN HOLEC</b> .....	23
FILOZOFIA A KULTURY NARODOWE <b>ANDRZEJ L. ZACHARIASZ</b> .....	34
RECEPCIA A ODOZVY ZÁPADNEJ FILOZOFIE V DEJINÁCH FILOZOFICKÉHO MYSLENIA NA SLOVENSKU <b>TEODOR MÜNZ</b> .....	51
LÉTA ŠEDESÁTÁ A ČESKÁ FILOZOFIE <b>JAN ZOUHAR</b> .....	63
POLSKA FILOZOFIA POZYTYWISTYCZNA WOBEC PYTANIA „JAKIEJ FILOZOFII POLACY POTRZEBUJĄ“ <b>BARBARA SZOTEK</b> .....	75
„STAĆ SIĘ WSZYSTKIM DLA WSZYSTKICH, ABY POZYSKAĆ WSZYSTKICH“. FILOZOFIA DIALOGU A SŁOWIAŃSKIE TRADYCJE JEDNOŚCI <b>KRZYSZTOF WIECZOREK</b> .....	83
PRVÁ „DEFINÍCIA“ FILOZOFIE V JAZYKU SLOVANOV (K POČIATKOM FILOZOFICKÉHO MYSLENIA SLOVANOV) <b>RUDOLF DUPKALA</b> .....	95
DUCHOVNÝ ODKAZ J. A. KOMENSKÉHO SLOVENSKU <b>JOZEF PŠENÁK</b> .....	103

**FILOZOFIA A SLOVANSKÉ  
MYŠLIENKOVÉ DEDIČSTVO:  
OSOBNOSTI**

KAREL VOROVKA – POSEL MYŠLENKY VŠESLOVANSKÉHO FILOSOFIGKÉHO KONGRESU V PRAZE <b>HELENA PAVLINCOVÁ</b> .....	131
SNOVÝ SVĚT LADISLAVA KLÍMY <b>JIŘÍ SVOBODA</b> .....	140
CODZIENNOŚĆ W OPOWIADANIACH KARLA ČAPKA <b>PIOTR ROSSA</b> .....	149
JOSEF TVRDÝ A FILOZOFIA SLOVANSKÝCH NÁRODOV <b>PETER MLYNARČÍK</b> .....	157
FILOSOFIE PAVLA TICHÉHO: ZÁKLADNÍ MYŠLENKOVÉ TÉMATA A JEJICH SOUVISLOSTI <b>JIŘÍ RACLAVSKÝ</b> .....	166
DIALEKTIKA SLOVANSKOSTI A SLOVENSKOSTI V ŠTÚROVSKEJ FILOZOFII NÁRODA <b>VLADIMÍR BAKOŠ</b> .....	173
SLOVANSTVO A KULTÚRNA MODERNIZÁCIA POĎA ŠTĚPANA LAUNERA <b>TIBOR PICHLER</b> .....	181
ZÁPAS O MODERNÝ SVĚT PODĎA JÁNA LAJČIAKA <b>ERIKA LALÍKOVÁ</b> .....	186
DZIEDZICTWO SŁOWIAŃSZCZYNY W NAUCZANIU JANA PAWŁA II <b>STANISŁAV CADER</b> .....	195
ODPOWIEDZIALNOŚĆ CZŁOWIEKA ZA PRZYRODĘ W NAUCZANIU JANA PAWŁA II <b>ALEKSANDRA KUZIOR</b> .....	203

REFLEXIA SLOBODY VO FILOZOFII KAROLA WOJTYLU <b>PAVOL DANCÁK</b> .....	211
FILOZOFIA KULTURY K. WOJTYŁY – JANA PAWŁA II (UNIWERZALIZM I PLURALIZM WARTOŚCI) <b>MARIUSZ WOJEWODA</b> .....	219
ODOZVY TEILHARDOVHO MYSLENIA U SLOVENSÝCH, POESKÝCH A ČESKÝCH AUTOROV <b>ZLATICA PLAŠIENKOVÁ</b> .....	225
TEILHARDIZMUS, PODKLAD PRE MYŠLIENKOVÉ DEDIČSTVO UMLČANEJ CIRKVI <b>DUŠAN ŠPINER</b> .....	237
STOICKÉ INŠPIRÁCIE V LITERÁRNO-FILOZOFICKOM ODKAZE 17.-18. STOROČIA NA SLOVENSKU (K DIELU JANA KAZIHO) <b>MILAN TOMAN</b> .....	243
MYŚL PEDAGOGICZNA KS. IDZIEGO RADZISZEWSKIEGO (1871-1922) <b>PIOTR MAZUR</b> .....	250
ELEMENT ETYKI POLITYCZNEJ TADEUSZA ŚLIPKI <b>JOANNA MYSONA BYRSKA</b> .....	257
DYNAMIZM W KONCEPCJI FLORIANA ZNANIECKIEGO <b>AGNIESZKA LENARTOWICZ-PODBIELSKA</b> .....	265
VÁCLAV CHYTIL VO VÁZENÍ (K JEHO SPISU „VINA A TREST – PRÁVNĚFILOSOFICKÉ POJEDNÁNÍ“) <b>DANIEL KROŠLÁK</b> .....	272
CH. PARELMANA KONCEPCJA SPRAWIEDLIWOŚCI <b>HALINA ŠIMO</b> .....	280
CZY LUDZKOŚĆ POWINNA BYĆ ZJEDNOCZONA? ODPOWIEŹ TADEUSZA KOTARBIŃSKIEGO <b>JAN ZUBELEWICZ</b> .....	287





## MYŚL PEDAGOGICZNA KS. IDZIEGO RADZISZEWSKIEGO (1871-1922)

**Piotr MAZUR**

### *Pedagogical Thought of the Reverend Idzi Radziszewski (1871-1922)*

*Rev. Idzi Radziszewski's activity falls on the beginning of the XXth century. It is time of forming many new scientific, social, economic and political tendencies. In many Polish hearts a desire matures that something has to be done for their Homeland. In Father Radziszewski's conviction a new generation of Polish intelligentsia was to be a fundament of religious and moral revival of the Polish nation. That is why his entire pedagogic activity was closely connected with forming of the Polish intelligentsia. His upbringing work in Włocławek, Petersburg and Lublin had in principle one goal of educating wise people who would serve God and their Homeland. In the article the main aspects of the pedagogic thought of the founder of the Catholic University of Lublin are depicted.*

**D**ziałalność ks. Idziego Radziszewskiego przypada początek XX wieku. Jest to czas powstawania wielu nowych tendencji naukowych, społecznych, ekonomicznych i politycznych. W sercach wielu Polaków dojrzeva pragnienie, że *trzeba coś zrobić dla ojczyzny*. Jedną z takich wybitnych postaci, która swoje życie poświęciła służbie Bogu i ojczyźnie był założyciel Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

### **Życie i działalność**

Ks. Idzi Benedykt Radziszewski, syn Marcelego-Konstantego i Józefy z Biernackich, urodził się 1 kwietnia 1871 r. w Bratoszewiczach (koło Łodzi). Pochodził ze zubożałej rodziny szlacheckiej. Po ukończeniu szkoły elementarnej, uczęszczał przez osiem lat do Filologicznego Gimnazjum w Płocku. Po ukończeniu gimnazjum wstąpił w 1889 r. do Seminarium Duchownego we Włocławku. Po czterech latach nauki został skierowany na studia do Akademii Duchownej w Petersburgu. Tam w 1896 r. otrzymał święcenia kapłańskie, a rok później uzyskał stopień magistra na podstawie rozprawy *De vaticimis Christi Domini* ([5], 3).

Po powrocie do diecezji został skierowany do pracy w parafii przy kościele św. Mikołaja w Kaliszu. Po rocznej pracy duszpasterskiej wy-

jechał na studia filozoficzne na Katolickim Uniwersytecie w Louvain. Studiował tam pod kierunkiem wielu sławnych uczonych, przede wszystkim późniejszego prymasa Belgii kardynała D. Merciera. W 1900 r. po złożeniu odpowiednich egzaminów i przedstawieniu rozprawy *La religion et l'évolutionnisme de Ch. Darwin et H. Spencer*, otrzymał stopień doktora filozofii z najwyższym odznaczeniem. W celach naukowych udał się następnie do Anglii, gdzie przez kilka miesięcy pracował w Bibliotece Muzeum Brytyjskiego, oraz w uniwersytetach: Oxford i Cambridge. Kolejnymi etapami tej podróży naukowej były uniwersytety we Francji, Włoch i Austrii ([4], 71-84).

Po powrocie do kraju w 1901 r. został mianowany wicerektorem i profesorem Seminarium Duchownego we Włocławku. Funkcję tę pełnił przez cztery lata. W 1905 r. wyjechał do Paryża, gdzie zbierał materiały do prac naukowych w Bibliotece Narodowej oraz starał się poznać struktury organizacyjne Sorbony, Colleges de France i Instytutu Katolickiego. Po powrocie do kraju zamieszkał w Warszawie, gdzie przez rok wykładał filozofię w różnych uczelniach wyższych ([5], 14).

W związku z propozycją objęcia urzędu rektora seminarium we Włocławku udał się do Niemiec, Austrii, Belgii i Szwajcarii, aby poznać organizację tamtejszych seminariów duchownych i fakultetów teologicznych. W 1908 r. ks. Radziszewski objął urząd rektora Seminarium Duchownego we Włocławku. W następnym roku założył miesięcznik „Ateneum Kapłańskie“, poświęcony głównie teologii i filozofii ([5], 14, 22).

W 1914 r. został powołany na rektora i profesora Akademii Duchownej w Petersburgu. Jednocześnie pełnił tam funkcje prezesa rady pedagogicznej Wyższych Kursów Polskich i prezesa Polskiego Towarzystwa Miłośników Historii i Literatury ([8], 226-227).

Ks. Radziszewski, dostrzegając konieczność zawieszenia działalności Akademii, myślał o przeniesieniu jej do Polski. Jego pragnieniem było założenie uniwersytetu katolickiego. Do swojej idei zdołał przekonać zaprzyjaźnionych profesorów oraz Karola Jaroszyńskiego, który zobowiązał się tę inicjatywę wspierać finansowo. Po otrzymaniu zgody Episkopatu zajął się organizacją uczelni. Już 9 grudnia 1918 r. Uniwersytet Katolicki w Lublinie zaczął swój pierwszy rok akademicki. Pierwszym rektorem został ks. Radziszewski, który pełnił tę funkcję do śmierci (21 lutego 1922 r.) ([1], 10-12).

Ks. Radziszewski był członkiem honorowym Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu, członkiem Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie, Towarzystwa Psychologicznego w Warszawie, Komisji Historii Filozofii PAU i Rzymskiej Akademii św. Tomasza.

### Wychowawca kapłanów

Działalność wychowawczą ks. I. Radziszewski realizował była przede wszystkim przez pracę nad formacją alumnów w Seminarium Duchownym we Włocławku (1901-1905; 1908-1914) oraz w Akademii Duchownej w Petersburgu (1914-1918).

Ks. Radziszewski będąc wicerektorem seminarium za główny cel swojej działalności uznał troskę o kształtowanie powołań i wysokie wykształcenie umysłowe kleryków. W związku z tym uważał, że metody wychowawcze i naukowe dostosować należy do współczesnego poziomu wymagań pedagogicznych. W wielu przypadkach wymagało to zerwania z dotychczasową tradycją. Z wielką ostrożnością starał się wprowadzać zdobyte doświadczenie tak, aby jak najlepiej przystosować je do polskich warunków kulturalnych, obyczajowych, a nawet finansowych ([5], 5).

Jego pragnieniem było wpojenie klerykom szczerzej i gruntownej pobożności kapłańskiej. W tym celu postarał się o wprowadzenie do seminarium, odrębnego od zwykłego spowiednika, urzędu ojca duchownego ([5], 6).

Ważną sprawą dla ks. Radziszewskiego było podniesienie poziomu naukowego seminarium. Istotną kwestią było uzupełnienie wykształcenia ogólnego alumnów. Często byli to chłopcy, którzy ukończyli zaledwie 4 lub 5 klas, bez znajomości łaciny. W tym celu postanowił podzielić kurs I, na dwie części „a” i „b”, grupując alumnów według ich zdolności i stopnia przygotowania. Dzięki temu klerycy mogli lepiej przygotować się do studium filozofii i teologii ([2], 63-64).

Ks. Radziszewski przyczynił się do rozszerzenia programu nauczania. Do dotychczasowych przedmiotów świeckich (polonistyka, łacina, historia powszechna) dodano: geografę, fizykę, socjologię oraz języki nowożytnie obce (niemiecki i francuski) ([2], 64).

Jak zaznacza jego współpracownik ks. Piotr Kremer, ks. Radziszewski wiele zdziałał w celu podniesienia poziomu naukowego alumnów swoim osobistym przykładem. Jako profesor i wychowawca „Umiał dziwnie oddziaływać na umysły zdolniejsze na wykładzie i w obcowaniu prywatnym. Wykład gruntowny, spokojny a interesujący, miał zawsze swoiste cechy, dodatnio wyróżniające go od innych. Do tych cech szczególnie trzeba zaliczyć zapoznavanie słuchaczy z ważniejszą literaturą poruszanych zagadnień, umiejętność związywania ich ze współczesnym życiem umysłowym i praktycznym, co ukazywało w całym blasku ich aktualność, budziło chęć do nauki i ogromny zapał do czytania” ([5], 11).

W 1908 r. ks. Radziszewski został mianowany rektorem seminarium. Jednym z najważniejszych dzieł było oddzielenie pierwszych dwóch

kursów od pozostałych czterech. Na dwóch pierwszych kursach znalazły się wszystkie przedmioty humanistyczne, a także fizyka i chemia. Miało to służyć uzupełnieniu wykształcenia ogólnego. W wyniku tej zmiany na pozostałych czterech kursach było więcej czasu na nauki filozoficzne i teologiczne ([5], 15).

Na szóstym roku wprowadził obowiązkowy wykład z pedagogiki, którą bardzo cenił nie tylko jako środek kształcący przyszłego kapłana i nauczyciela religii, ale również jako czynnik wychowawczy. Osobiście się przekonał, że uczniowie poznawszy zasady pedagogiczne, bardziej doceniali znaczenie środków pedagogii seminaryjnej i chętniej się jej poddawali ([5], 18-19).

Jako pedagog zwracał uwagę na konieczność zerwania z mechanicznym, pamięciowym opanowywaniem treści wykładów. Zachęcał uczniów do samodzielnego myślenia. Miały temu służyć m.in. przygotowywanie odczytów naukowego wygłaszanie ich przed społecznością seminaryjną ([1], 9).

Dla naukowego rozwoju seminarium ogromne znaczenie miało założenie miesięcznika „Ateneum Kapłańskie”. Uczniowie pismo uważali za swoje, podnosiło także w ich oczach autorytet seminarium i profesorów. Nadsyłane do redakcji czasopisma i książki wzbogacały seminaryjny księgozbiór, dzięki nim uczniowie mieli dostęp do polskich i zagranicznych nowości wydawniczych ([5], 20-21).

Postulaty ks. Radziszewskiego odnośnie formacji uczniów można ująć w trzech wymaganiach:

1. wysoki poziom moralny;
2. gruntowne wykształcenie ogólne i specjalistyczne;
3. przygotowanie teoretyczne w zakresie katolickiej nauki społecznej i zaangażowanie w jej realizację ([2], 60).

### **Założyciel uniwersytetu**

Za najważniejszy cel życia ks. Idziego Radziszewskiego uznać należy katolicki uniwersytet. Idea ta przyświecała mu od dawna, o czym mogą świadczyć słowa zapisane w 1908 r.: „Nieszczęściem dla nas jest, że własnej wyższej katolickiej uczelni w kraju nie posiadamy” ([6], 25).

Konieczność uniwersytetu katolickiego w Polsce uzasadniał przede wszystkim brakiem inteligencji katolickiej w społeczeństwie polskim. W 1908 r. pisał: „Nam potrzeba ludzi, którzy by łączyli prawdziwą naukę z głęboką wiarą” ([6], 24). Jego zdaniem polska inteligencja w większości jest obojętna lub wrogo nastawiona wobec Kościoła. Tylko nieliczna

grupa ludzi wykształconych z przekonaniem wyznaje światopogląd katolicki i pogłębia swoją wiarę. Stąd też dostrzegał potrzebę wychowania inteligencji katolickiej ([7], 74).

Zamierzał wychować kadrę inteligencji katolickiej, która w niedalekiej przyszłości mogłaby pełnić ważne funkcje kierownicze, a zwłaszcza na najwyższe szczeble władzy państwowej i samorządowej. Od jej kompetencji i ofiarnej służby wiązał losy ojczyzny.

W jego planach uniwersytet katolicki miał budować w duchu wartości składających się na kulturę polską. Miał to być ośrodek, który broniłby wartości chrześcijańskich i narodowych. Zawarte to zostało wyraźnie w dewizie uniwersytetu: „Deo et Patriae“.

Sens nowej placówki widział w trzech podstawowych zadaniach:

1. prowadzenie badań naukowych zgodnie z przeświadczeniem, że rozum i wiara nie pozostają w sprzeczności, ale wzajemnie się wspierają;
2. formowanie kadry inteligencji katolickiej, chodziło tu o intelektualne pogłębienie światopoglądu katolickiego, który by kształtował postawę do życia w duchu ewangelicznym.
3. podnoszenie kultury w całym polskim narodzie poprzez rozpowszechnianie wyników badań i idei uczelni, organizowanie kursów dokształcających dla różnych grup społecznych, uświadamianie w tym duchu młodzieży szkolnej;
4. odrodzenie polskiego katolicyzmu, jego zdaniem powierzchownego i niekonsekwentnego, opartego na tradycji i zwyczaju, nie wywierającego wpływu na postawę ludzi ([7], 75).

Ks. Radziszewski pragnął stworzyć młodzieży warunki do wszechstronnego rozwoju. Do tego celu służyć miały m.in. liczne organizacje młodzieżowe. Były to koła naukowe, stowarzyszenia („Odrodzenie“, Sodaliczka Mariańska, Koło Starszyczyny Harcerstwa) i korporacje. Akcent położony był przede wszystkim na sprawę ideowowychowawczą. Na zebraniach były poruszane zagadnienia religijno-etyczne i wychowawcze. Ich celem było również udzielanie wzajemnej pomocy koleżeńskiej. Opiekunami poszczególnych organizacji byli profesorowie<sup>60</sup>.

Wśród młodzieży akademickiej cieszył się ogromnym szacunkiem. Studenci cenili go zwłaszcza za zainteresowanie się jej sprawami oraz wspieraniem we wszelkich potrzebach, zarówno duchowych jak i materialnych.

Jadwiga Rosińska-Abramowiczowa, studentka polonistyki, tak wspomina spotkanie ze swoim rektorem: „Jako córka nauczycielki-wdowy przyjechałam do Lublina z bardzo skromnym funduszem, który w

krótkim czasie wyczerpał się. Korepetycje nie zapewniały dostatecznego nawet utrzymania. Znalazłam się w sytuacji bardzo ciężkiej. Z bólem serca zmuszona zostałam do podjęcia rozpaczliwej decyzji - rezygnacji ze studiów. Poszłam więc do ks. Rektora, aby się z nim pożegnać. Przedstawiłam mu swoją sytuację i powziętą decyzję. Wówczas ks. Rektor w sposób niezwykle subtelny i z iście ojcowską troską i serdecznością oświadczył mi, że nie może być mowy o przerwaniu studiów i zaproponował mi co następuje: 1. przeniesienie się z prywatnej stancji do domu akademickiego; 2. podjęcie pracy w bibliotece uniwersyteckiej w dowolnych godzinach, by nie kolidowała ze studiami; 3. zwolnienie z opłat czesnego. Trudno opisać moją radość i wdzięczność. Dotychczas, gdy tę chwilę wspominam, łzy wzruszenia napływają mi do oczu“ ([3], 8).

W przekonaniu ks. I. Radziszewskiego - nowe pokolenie inteligencji miało stanowić fundament odnowy religijno-moralnej narodu polskiego. Dlatego też cała jego działalność pedagogiczna była ściśle związana z formowaniem polskiej inteligencji. Praca wychowawcza we Włocławku, Petersburgu i Lublinie miała zasadniczo jeden cel kształcić ludzi mądrych, którzy w swoim życiu będą służyć Bogu i ojczyźnie.

### **Literatura**

- [1] KAROLEWICZ, G.: *Ksiądz Idzi Benedykt Radziszewski i jego dzieło – Katolicki Uniwersytet Lubelski*. Lublin : Polihymnia 2000.
- [2] KAROLEWICZ, G.: *Ksiądz Idzi Benedykt Radziszewski(1871-1922)*. Lublin : Polihymnia 1998.
- [3] KAROLEWICZ, G.: Ksiądz Idzi Radziszewski w oczach pierwszych studentów KUL. In: *Biuletyn Informacyjny KUL* (1973), č. 1, s. 8-20.
- [4] KAROLEWICZ, G.: Lowanium w życiu i działalności ks. Idziego Radziszewskiego. In: *Ateneum Kapłańskie* (1980), č. 94, s. 71-84.
- [5] KREMER, P.: *Śp. ks. dr Idzi Radziszewski, rektor i założyciel Uniwersytetu Katolickiego w Lublinie. Wspomnienie pośmiertne*. Włocławek 1923.
- [6] RADZISZEWSKI, I.: *Wszechnica Katolicka w Lowanium*. Warszawa 1908.
- [7] WOJTKOWSKI, A.: Ks. Idzi Radziszewski (1871–1922). In: *Roczniki Filozoficzne* (1948), č. 1, s. 248-252.
- [8] ZIÓLEK, J.: Radziszewski Idzi Benedykt (1871-1922). In: Radzik,

*Piotr Mazur*

---

T. – Skarbka, J. – Witusik, A. (eds.): *Słownik biograficzny miasta Lublina*. č. 1. Lublin: 1993, s. 226-227.

Dr Piotr Mazur  
ul. Górna 6  
22-400 Zamość  
Polska  
email: psmazur@wp.pl